

CONTROLUL POSTERIOR DE CONSTITUȚIONALITATE ÎN ROMÂNIA

Horea CRIȘAN*

Abstract

One of the major results of the post 1989 Romanian society has been that of reassertion of the human dignity, the citizens' rights and freedoms, as well as the free development of human personality among the fundamental values, which characterize the Romanian State.

The Constitutional Court has had an essential contribution to this process. Through its activity of reforming the antinomies between the internal laws and the Constitution, it has granted priority to the international regulations referring to human rights, due to the above-mentioned constitutional provisions. Between 1994 and 2003, by the approximate 380 decisions, in which the Court based a part of the passed solutions on the texts of the Convention for the defence of the human rights and fundamental freedoms, it contributed to the emphasis of the importance of these international provisions within the reference framework of the human rights legislation, and also to insure the accurate interpretation and enforcement of these regulations by the courts of law according to the constitutional provisions of article 147 paragraph (4), which ensures the compulsory character of the Constitutional Court's decisions.

Key words: *Constitution, regulations, fundamental freedoms, human rights, interpretation of laws.*

Controlul posterior de constituționalitate al legilor și ordonanțelor guvernamentale se exercită în cadrul stabilit de art. 146 lit. d din

* Lecturer Ph.D., Faculty of Law, Cluj-Napoca, Christian University „Dimitrie Cantemir” Bucharest.

Constituția României republicată¹, precum și de Legea nr. 47/1992 republicată² și Regulamentul de organizare și funcționare al Curții Constituționale³. Alte reglementări privind excepția de neconstituționalitate se găsesc și în Legea nr. 35 din 13 martie 1997 privind instituția Avocatului Poporului⁴.

Constituția României conține mai multe reglementări privind excepția de neconstituționalitate: Titlul V privind Curtea Constituțională, mai exact art. 146 lit. d (controlul de constituționalitate ale legilor și ordonanțelor guvernamentale după intrarea lor în vigoare), dar și art. 126 alin. 6 (indirect, deoarece prevederea se referă la modul de soluționare a cererilor persoanelor vătămate prin ordonanțe declarate neconstituționale, declararea neconstituționalității fiind posibilă doar pe calea excepției de neconstituționalitate).

Legea nr. 47/1992 republicată privind Curtea Constituțională a României, pe lângă dispozițiile generale privind exercitarea controlului de constituționalitate de către Curtea Constituțională, conține și dispoziții speciale privind procedura jurisdicțională de realizare a controlului posterior de constituționalitate, reglementând separat (deși procedura jurisdicțională este aceeași) soluționarea excepției de neconstituționalitate ridicată în fața instanțelor judecătorești sau de arbitraj comercial (art. 29-31 - obiectul excepției de neconstituționalitate: legi sau ordonanțe ori dispoziții dintr-o lege sau dintr-o ordonanță în vigoare, care are legătură cu soluționarea unei cauze, cu excepția prevederilor constatate ca fiind neconstituționale printr-o decizie anterioară a Curții Constituționale;

¹ Constituția României adoptată în 1991 și revizuită în 2003, republicată în Monitorul Oficial nr. 767 din 31 octombrie 2003.

² Legea nr. 47 din 18 mai 1992 cu privire la organizarea și funcționarea Curții Constituționale, publicată în Monitorul Oficial nr. 101 din 22 mai 1992, republicată în Monitorul Oficial nr. 643 din 16 iulie 2004.

³ Regulamentul de organizare și funcționarea al Curții Constituționale, adoptat de plenul Curții Constituționale, în baza art. 76 din Legea nr. 47/1992 republicată, publicat în Monitorul Oficial nr. 643 din 16 iulie 2004.

⁴ Legea nr. 35 din 13 martie 1997 privind organizarea și funcționarea instituției Avocatului Poporului, publicată în Monitorul Oficial nr. 48 din 20 martie 1997, republicată în Monitorul Oficial nr. 844 din 15 septembrie 2004 (ultima modificare intervenind prin Legea nr. 383 din 28 decembrie 2007 pentru modificarea și completarea Legii nr. 35 din 13 martie 1997 privind organizarea și funcționarea instituției Avocatului Poporului, publicată în Monitorul Oficial nr. 900 din 28 decembrie 2007).

cadrul folosirii excepției: numai în cadrul unui proces aflat pe rolul unei instanțe judecătorești sau de arbitraj comercial, în orice fază a litigiului și oricare ar fi obiectul acestuia; sesizarea Curții Constituționale – care se face numai prin încheierea instanței; suspendarea cauzei pe perioada soluționării excepției de neconstituționalitate; solicitarea punctelor de vedere ale președinților celor două Camere ale Parlamentului, Guvernului și Avocatului Poporului; deliberarea, soluția, efectele deciziei Curții Constituționale cu privire la excepția de neconstituționalitate) și soluționarea excepției de neconstituționalitate ridicată de Avocatul Poporului (art. 32-33).

Regulamentul de organizare și funcționare a Curții Constituționale stabilește cadrul organizatoric de exercitare a atribuțiilor Curții Constituționale, inclusiv privind soluționarea excepțiilor de neconstituționalitate, aspect în privința căruia conține o serie de dispoziții speciale (capitolul V "Funcționarea Curții" - obligația judecătorului raportor de a verifica, la sesizarea Curții cu o excepție de neconstituționalitate, dacă sunt îndeplinite cerințele stabilite de art. 29 alin. 4 din Legea nr. 47/1992 republicată; posibilitatea de a se solicita dosarul cauzei în care a fost ridicată excepția de neconstituționalitate; termenul de judecată se stabilește la data depunerii raportului judecătorului-raportor; înștiințarea părților se poate face prin citare, precum și prin alte modalități operative, ridicarea excepției de neconstituționalitate direct de Avocatul Poporului, se face sub forma unei sesizări scrise; în cazurile în care se constată neconstituționalitatea prin soluționarea unei excepții de neconstituționalitate, decizia Curții se comunică celor două Camere ale Parlamentului, Guvernului, precum și - spre știință - autorităților publice implicate).

Conform art. 146 lit. d din Constituția României republicată, legile și ordonanțele guvernamentale, după intrarea lor în vigoare, pot fi supuse controlului de constituționalitate exercitat numai de către Curtea Constituțională a României, pe calea *excepției de neconstituționalitate* ridicată în fața instanțelor judecătorești sau de arbitraj comercial, precum și direct de către Avocatul Poporului.

Curtea Constituțională a României este *unica autoritate de jurisdicție constituțională* din România, calitate care are o serie de consecințe: Curtea este singura autoritate competentă să exercite controlul de constituționalitate; deciziile Curții privind constituționalitatea nu sunt susceptibile de a fi atacate; Curtea nu își poate declina competența în

favoarea unei alte autorități⁵. Curtea Constituțională din România este caracterizată ca un *organ politico-jurisdicțional*.

Având în vedere reglementările actuale, precum și jurisprudența Curții, se pot desprinde următoarele trăsături ale Curții Constituționale a României: este *autoritate constituțională*, are rol de *garant al supremației Constituției*, este *instrument inerent* al statului de drept, prin asigurarea aplicării principului separației și echilibrului puterilor în stat, al garantării și protectorul respectării drepturilor și al libertăților fundamentale ale oamenilor⁶; este *autoritate jurisdicțională special și specializată, unica autoritate jurisdicțională constituțională* din România; este autoritate independentă, este *legislator negativ*.

Prin competență se înțelege, în general, capacitatea unei autorități, a unui funcționar etc. de a exercita anumite atribuții⁷. Competența poate fi definită și ca *suma tuturor atribuțiilor cu care este investită* o autoritate publică, un funcționar public, sfera acestei competențe fiind obligatoriu de respectat.

Competența Curții Constituționale de a exercita controlul de constituționalitate este o competență constituțională (deoarece scopul și rolul unei asemenea structuri impun cu necesitate și dincolo de orice îndoială, o reglementare prin însăși legea fundamentală) și este o competență de atribuire (deoarece Curtea Constituțională poate exercita doar acele atribuții care îi sunt conferite expres și limitativ prin Constituție și legea sa organică, și toate trebuie să se circumscrie scopului Curții Constituționale: garantarea supremației Constituției⁸).

Atribuțiile, a căror sumă formează competența Curții Constituționale, sunt prevăzute în art. 146 din Constituția României revizuită:

a) se pronunță asupra constituționalității legilor, înainte de

⁵ A se vedea Decizia Curții Constituționale nr. 225 din 3 iulie 2001, publicată în Monitorul Oficial nr. 593 din 20 septembrie 2001.

⁶ A se vedea B. Selejan-Guțan, *Drept constituțional și instituții politice*, Editura Hamangiu, București, 2008, p. 71.

⁷ A se vedea *DEX Dicționarul explicativ al limbii române*, Academia Română, Institutul de Lingvistică "Iorgu Iordan", Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 203.

⁸ A se vedea I. Muraru, M. Constantinescu, *Curtea Constituțională a României*, Editura Albatros, București, 1997, p. 97; M. Constantinescu, M. Amzulescu, *Drept contencios constituțional*, ediția a IV -a, Editura Fundației "România de mâine", București, 2007, p. 32.

promulgarea acestora, la sesizarea Președintelui României, a unuia dintre președinții celor două Camere, a Guvernului, a Înaltei Curți de Casație și Justiție, a Avocatului Poporului, a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori, precum și, din oficiu, asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;

b) se pronunță asupra constituționalității tratatelor sau altor acorduri internaționale, la sesizarea unuia dintre președinții celor două Camere, a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori;

c) se pronunță asupra constituționalității regulamentelor Parlamentului, la sesizarea unuia dintre președinții celor două Camere, a unui grup parlamentar sau a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori;

d) hotărăște asupra excepțiilor de neconstituționalitate privind legile și ordonanțele, ridicate în fața instanțelor judecătorești sau de arbitraj comercial; excepția de neconstituționalitate poate fi ridicată și direct de Avocatul Poporului;

e) soluționează conflictele juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice, la cererea Președintelui României, a unuia dintre președinții celor două Camere, a primului-ministru sau a președintelui Consiliului Superior al Magistraturii;

f) veghează la respectarea procedurii pentru alegerea Președintelui României și confirmă rezultatele sufragiului;

g) constată existența împrejurărilor care justifică interimatul în exercitarea funcției de Președinte al României și comunică cele constatate Parlamentului și Guvernului;

h) dă aviz consultativ pentru propunerea de suspendare din funcție a Președintelui României;

i) veghează la respectarea procedurii pentru organizarea și desfășurarea referendumului și confirmă rezultatele acestuia;

j) verifică îndeplinirea condițiilor pentru exercitarea inițiativei legislative de către cetățeni;

k) hotărăște asupra contestațiilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid;

l) îndeplinește și alte atribuții prevăzute de legea organică a Curții.

Urmărind lista atribuțiilor Curții Constituționale prevăzute de Constituție (care, este adevărat, nu mai este limitativă, conform art. 146 lit. 1 din Constituție), se poate remarca faptul că aceasta are o competență

mai largă care, pe lângă controlul constituționalității anumitor reglementări normative, inclusiv pe calea soluționării excepțiilor de neconstituționalitate (și care rămâne atribuția principală și reprezintă și cea mai des utilizată modalitate de control a constituționalității așa cum o dovedește chiar jurisprudența Curții Constituționale), include o serie de alte atribuții constând în verificarea constituționalității unor aspecte sau proceduri care nu au legătură cu procesul legislativ⁹. Modelul avut în vedere a fost Consiliul Constituțional francez.

Consiliul Constituțional francez are următoarele atribuții¹⁰:

a. controlul de constituționalitate privind regulamentele celor două Camere Parlamentare, legile și tratatele internaționale. Regulamentele parlamentare nu pot intra în vigoare decât dacă sunt supuse unui control de constituționalitate prealabil al Consiliului Constituțional pentru a le fi stabilită conformitatea cu textul Constituției. Este un control *prealabil* și *sanctionator* deoarece prevederile declarate de către Consiliul neconstituțional sunt anulate. Pot face obiectul controlului de constituționalitate legile adoptate de către Parlamentul francez, atât cele organice, cât și cele ordinare (art. 61 alin. 1 și 2 din Constituția Franței). Legile organice, înainte de promulgarea lor, se supun în mod obligatoriu, controlului de constituționalitate al Consiliului Constituțional, pe când cele ordinare, tot înainte de promulgare, pot fi supuse controlului de constituționalitate (facultativ¹¹) la sesizarea Președintelui Republicii, primului-ministru, președinților celor două Camere ale Parlamentului, a unui grup format din cel puțin 60 de deputați sau 60 de senatori.

O dispoziție legislativă declarată astfel neconstituțională nu poate fi promulgată pentru a fi pusă în executare. Controlul exercitat de către Consiliul Constituțional asupra legilor organice și ordinare adoptate de Parlament este un *control anterior*, o asemenea abordare fiind compatibilă cu abordarea rezultată dintr-o lungă tradiție constituțională franceză, de a acorda caracter absolut supremației puterii legislative. Atâta timp cât "*legea este expresia voinței generale*" nu este de mirare că

⁹ A se vedea C. Ionescu, *Tratat de drept constituțional contemporan*, Editura All Beck, București, 2003, p. 758.

¹⁰ Pentru o prezentare detaliată, a se vedea E. Zoller, *Droit constitutionnel*, Presses Universitaires de France, Paris, 1998, pp. 200-203 (trad. n.).

¹¹ A se vedea S-L. Formery, *La Constitution commentée*, IIe edition, Edition Hachette Supérieur, Paris, 2007, p. 113 (trad. n.).

“În Franța, pentru o lungă perioadă de timp, Republica a fost confundată cu supremația Parlamentului”¹². Tratatul internațional pot face obiectul tot al unui control anterior de constituționalitate, în condițiile în care un tratat (sau o clauză) declarat neconstituțional nu poate fi ratificat decât după revizuirea Constituției.

Dar, recent, Constituția Franței a fost revizuită, art. 61 fiind completat cu alte aliniate, conform cărora *"dacă, cu ocazia unui proces aflat pe rolul unei instanțe judecătorești, se invocă o dispoziție legislativă care aduce atingere drepturilor și libertăților conferite de Constituție, Consiliul Constituțional francez poate fi sesizat de către Consiliul de Stat sau Curtea de Casație pentru a se pronunța într-un termen determinat"*¹³, precum și că *„O dispoziție legislativă declarată neconstituțională conform art. 61-1 este abrogată începând de la data publicării deciziei Consiliului Constituțional sau de la o dată ulterioară menționată în respectiva decizie. Consiliul Constituțional determină condițiile și limitele în care efectele produse de această dispoziție (cea declarată astfel neconstituțională - n.n.) sunt susceptibile de a face obiectul unei acțiuni"*¹⁴.

Aceste noi prevederi ne permit să susținem că astfel se instituie și în Franța *controlul posterior* de constituționalitate al legilor, pe calea indirectă, a sesizării Consiliului Constituțional¹⁵.

¹² A se vedea *Code constitutionnel*, comentat și adnotat de M. de Villiers, Thierry S. Renoux, Editions Litec, Paris, 2001, p. 487.

¹³ A se vedea art. 61-1 din Constituția Franței revizuită în 2008: "Lorsque, a l'occasion d'une instance en cours devant une juridiction, il est soutenu qu'une disposition législative porte atteinte aux droits et libertés que la Constitution garantit, le Conseil constitutionnel peut être saisi de cette question sur renvoi du Conseil d'Etat ou de la Cour de cassation qui se prononce dans un délai déterminé. Une loi organique détermine les conditions d'application du présent article".

¹⁴ A se vedea art. 62 alin. 2 din Constituția Franței revizuită în 2008: "Une disposition déclarée inconstitutionnelle sur le fondement de l'article 61-1 est abrogée à compter de la publication de la décision du Conseil constitutionnel ou d'une date ultérieure fixée par cette décision. Le Conseil constitutionnel détermine les conditions et limites dans lesquelles les effets que la disposition a produits sont susceptibles d'être remis en cause".

¹⁵ Un control posterior se putea exercita asupra unei categorii speciale de legi, în baza art. 34 și 37 din Constituția Franței, fiind vorba de atribuția Consiliului Constituțional de a declara că anumite texte legislative care nu intervin în materiile ce țin de domeniul legii au caracter reglementar, și doar astfel pot fi modificate prin decret. Nu a fost considerat un adevărat control de constituționalitate, ci numai o sancțiune de deklasificare a normelor - a se vedea L. Favoreu, J.A. Jolowicz, *Le control juridictionnel des lois*, Edi-

b. controlul privind alegerile generale, respectiv al alegerilor parlamentare, dar și al celor prezidențiale, precum și al referendumului;

c. Controlul mandatelor electivă naționale, vizează controlul mandatului parlamentar și este un control limitat, care nu se referă la condițiile de exercitare a respectivelor mandate, ci la condițiile în care asemenea mandate pot înceta înainte de termen.

d. emiterea *avizului consultativ* în baza art. 16 din Constituția Franței. Consiliul Constituțional trebuie să fie consultat, alături de primul-ministru și președinții celor două Camere, de către Președintele Republicii atunci când acesta dorește să ia o serie de măsuri impuse de circumstanțele menționate în articol. Aceste măsuri trebuie să fie inspirate de voința de asigurare, în cel mai scurt timp, puterilor publice mijloacele necesare îndeplinirii atribuțiilor lor și astfel, Consiliul Constituțional trebuie consultat în această privință. Dar, în legătură cu această atribuție a Președintelui francez, competența Consiliul Constituțional, recent, a fost extinsă¹⁶: *"la 30 de zile de la luarea unor astfel de măsuri, Consiliul Constituțional poate fi sesizat de către președinții celor două Camere, șase deputați sau șase senatori, pentru a se pronunța dacă condițiile stabilite de articol 16 mai sunt îndeplinite și va face public acest lucru. Va putea, de asemenea, din oficiu, să se mai pronunțe asupra exercitării acestor puteri extraordinare și după 60 de zile sau oricând ulterior"*.

Nu pot face obiectul controlului exercitat de Consiliul Constituțional *legile adoptate prin referendum*, deoarece Consiliul Constituțional a refuzat să controleze asemenea legi pentru că sunt "expresia directă a

tura Economica, Paris, 1986, p. 22 (trad. n.). Tentative de a introduce în sistemul constituțional francez procedura excepției de neconstituționalitate au existat încă din 1958 (propunerea lui M. Aurillac), reluate în 1989 (idee promovată de președintele francez), 1992 (în cadrul propunerii de revizuire) - a se vedea *Code constitutionnel*, comentat și adnotat de Michel de Villiers, Thierry S. Renoux, p. 516.

¹⁶ Art. 16 alin. 6 din Constituția Franței, așa cum a fost revizuită prin Legea nr. 2008-723 din 23 iulie 2008 privind modernizarea instituțiilor celei de-a V-a Republici, lege publicată și în Jurnalul Oficial al republicii franceze din 24 iulie 2008: *„Après trente jours d'exercice des pouvoirs exceptionnels, le Conseil constitutionnel peut être saisi par le Président de l'Assemblée nationale, le Président du sénat, soixante députés ou soixante sénateurs, aux fins d'examiner si les conditions énoncées au premier alinéa demeurent réunies. Il se prononce dans les délais les plus brefs par un avis public. Il procède de plein droit à cet examen et se prononce dans les mêmes conditions au terme de soixante jours d'exercice des pouvoirs exceptionnels et à tout moment au-delà de cette durée"*.

suveranității naționale"¹⁷. Conform art. 11 din Constituție, Președintele Franței are dreptul de a cere, la propunerea Guvernului sau a celor două Camere ale Parlamentului, organizarea unui referendum pentru aprobarea unui proiect de lege care ar influența activitatea instituțiilor politice.

De asemenea, Consiliul Constituțional nu poate fi sesizat cu privire la legile referendare și constituționale, legea suveranității și legile de transpunere a directivelor comunitare (ca drept comunitar derivat)¹⁸.

În cadrul procedurii legislative, Guvernul francez poate face obiecțiuni cu privire la proiectele de lege sau amendamentele propuse, dacă consideră că acesta ar depăși limitele competenței parlamentare stabilite prin art. 34 (prevede domeniile care pot fi reglementate prin lege) și art. 38 (reglementează delegarea legislativă, concretizată în dreptul Guvernului de a reglementa prin ordonanțe) din Constituția Franței. Dacă obiecțiunile Guvernului nu sunt reținute de către președintele Camerei parlamentare, Guvernul poate sesiza Consiliul Constituțional. Declarația de către acesta a neconstituționalității, atrage eliminarea proiectului sau a amendamentului din dezbaterile Camerei.

Consiliul Constituțional este competent să se pronunțe atât asupra constituționalității intrinseci, cât și asupra constituționalității extrinseci, control de constituționalitate exercitat de Consiliul Constituțional fiind caracterizat ca un control maximal, obiectiv, care vizează atât fondul, cât și forma legii¹⁹.

Generalizând, Consiliul Constituțional poate fi caracterizat ca o autoritate cu un triplu rol: autoritate înzestrată cu puteri constituționale (datorită atribuțiilor privindu-l pe Președintele Republicii, avizului consultativ și al rolului activ privind organizarea alegerilor prezidențiale), judecător electoral (datorită exercitării controlului privind alegerile generale, respectiv al alegerilor parlamentare, dar și al celor prezidențiale, precum și al referendumului) și judecător constituțional (datorită exercitării controlului de constituționalitate și al rolului de organ de delimitare a competențelor dintre legislativ și puterea reglementară)²⁰.

¹⁷ A se vedea *Code constitutionnel*, comentat și adnotat de Michel de Villiers, Thierry S. Renoux, p. 504.

¹⁸ A se vedea J. Gicquel, J-E. Gicquel, *Droit constitutionnel et institutions politiques*, 20^e edition, Editions Montchrestien, Paris, 2005, p. 719 (trad. n.).

¹⁹ *Ibidem*, p. 184 (trad. n.).

²⁰ A se vedea R. Debbasch, *Droit constitutionnel*, 2^e edition, Editions Litec, Paris, 2007,

Conform competenței care îi este conferită prin Constituția României, Curtea Constituțională exercită totdeauna un *control de legalitate* (de conformitate cu legea fundamentală) și nu de oportunitate²¹. Conform art. 2 alin. 2 din Legea nr. 47/1992 republicată, sunt *neconstituționale* prevederile legilor, a tratatelor internaționale, regulamentelor parlamentare și a ordonanțelor guvernamentale care *încalcă dispozițiile și principiile Constituției*. În stabilirea conformității actelor controlate, Curtea Constituțională se raportează numai la "litera" și "spiritul" Constituției României.

În România s-a optat pentru un sistem de control al constituționalității hibrid, în condițiile în care Curtea Constituțională exercită atât un control *a priori* (prealabil sau preventiv), cât și un control *a posteriori* (ulterior sau represiv), pe de o parte, în funcție de momentul exercitării, cât și unul abstract și unul concret, pe de altă parte, în funcție de existența sau inexistența unui litigiu și a efectelor.

Opțiunea constituentului român de a îmbina cele două forme de control poate fi considerată salutară în condițiile în care sistemul ar permite exploatarea avantajelor și eliminarea dezavantajelor celor două tipuri de control. Completarea controlului anterior cu cel posterior este benefică în condițiile în care se consideră că *"în cazul controlului a priori, judecătorul folosește ochelarii fumurii, dar în cazul celui posterior el folosește microscopul"*²².

Controlul anterior (a priori) de constituționalitate exercitat de către Curtea Constituțională, are ca obiect, conform Constituției României: *legile înainte de promulgare, inițiativele de revizuire a Constituției* (singura situație în care Curtea Constituțională se sesizează din oficiu), *tratate sau acorduri internaționale*.

Controlul posterior de constituționalitate exercitat de către Curtea Constituțională are ca obiect: *legile și ordonanțele guvernamentale după*

p. 161.

²¹ Nici Consiliul Constituțional francez nu se poate pronunța asupra oportunității legii - a se vedea E. Zoller, *op.cit.*, p. 259 (trad. n.). Faptul că pe cale jurisdicțională poate fi controlată doar legalitatea normei, nu și oportunitatea legislativă sau guvernamentală a fost statuat încă de la conturarea acestei forme de control de constituționalitate (de unde și consecința faptului că ar trebui să fie doar un control *a priori*) - a se vedea J. Barthelemy, P. Duez, *Traite de droit constitutionnel*, Edition Pantheon-Assas, Paris, 2004, reeditarea ediției din 1933, p. 207 (trad. n.).

²² A se vedea I. Muraru, M. Constantinescu, *op.cit.*, p. 92.

intrarea lor în vigoare și este exercitat pe calea **excepției de neconstituționalitate**; tratatele și alte acorduri internaționale care nu au fost supuse controlului anterior (este vorba de un control asupra legii de ratificare a actului internațional respectiv); regulamentele Parlamentului; dar și soluționarea conflictelor juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice; supravegherea procedurii privind alegerile prezidențiale și de confirmare a rezultatelor acestora; supravegherea respectării procedurii de organizare și desfășurare a referendumului și de a confirma rezultatele acestuia; constituționalitatea partidelor politice (are loc după constituirea legală a acestora).

Controlul de constituționalitate exercitat pe calea excepției de neconstituționalitate este un control **posterior, concret, numai la sesizare** și datorită procedurii și efectelor poate fi caracterizat ca un control "*esențialmente juridic și jurisdicțional*"²³. În exercitarea acestui control, Curtea Constituțională se comportă ca "*organ judiciar*"²⁴.

Controlul a posteriori (*ulterior sau posterior*) se exercită după intrarea în vigoare a legilor și ordonanțelor și, din punct de vedere al efectelor este un control *represiv* având ca și consecință abrogarea legii sau a dispoziției legale declarate neconstituționale sau cel puțin, lipsirea de efecte juridice²⁵. Prezintă *avantajul* că permite cenzurarea unei legi pe motiv de neconstituționalitate și ulterior, atunci când, abia după aplicarea ei, se dovedește clar a fi neconstituțională²⁶.

În general, controlul posterior poate fi exercitat fie pe cale de **acțiune** (ca în cazul verificării constituționalității regulamentelor Parlamentului sau a soluționării conflictelor juridice de natura constituțională dintre autoritățile publice), fie pe cale de **excepție** (ca în cazul excepției de neconstituționalitate privind legile și ordonanțele guvernamentale, având în același timp și caracter concret), cu efecte *erga omnes*.

Excepția de neconstituționalitate (inconstituționalitatea) ca modalitate de control de constituționalitate posterior, ridicată în fața unei instanțe

²³ A se vedea I. Deleanu, *Justiția constituțională*, Editura Lumina Lex, București, 1995, p. 246.

²⁴ A se vedea T. Drăganu, *Liberul acces la justiție*, Editura Lumina Lex, București, 2003, p. 60.

²⁵ A se vedea M. Lepădătescu, *Teoria generală a controlului constituționalității legilor*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1974, p. 157; O. Duhamel, Y. Meny, *Dictionnaire constitutionnel*, Presses Universitaire de France, 1992, p. 225 (trad. n.).

²⁶ A se vedea O. Duhamel, Y. Meny, *op.cit.*, p. 225 (trad. n.).

judecătorești și-a găsit încă de la început adepții, dar și consacarea practică și normativă. De exemplu, în Norvegia, deoarece era considerată o consecință logică și necesară a distincției dintre legile fundamentale și legile ordinare, a fost utilizată încă din 1890 (printr-o decizie din acel an, Curtea Supremă refuza să aplice o lege retroactivă, retroactivitatea fiind interzisă prin art. 97 al Constituției din 4 noiembrie 1812); în România, folosirea excepției a fost justificată și prin faptul că nu există nici un text normativ care să interzică judecătorului această atribuție (1912); Constituția Portugaliei din 21 martie 1911 a consacrat excepția de inconstituționalitate; în Elveția, excepția de inconstituționalitate a fost o creație a jurisprudenței; Constituția Statului Liber al Irlandei din 1922 a stabilit în competența instanțelor dreptul de a verifica toate legile în raport cu dispozițiile constituționale²⁷.

În România, controlul posterior de constituționalitate, pe calea excepției de neconstituționalitate invocată în fața unui judecător a fost introdus pe cale pretoriană, în anul 1912²⁸, și consacrat legislativ prin Constituția din 1923, care a reglementat expres un asemenea control, stabilind *exclusiv* în competența Curții de Casație, secțiile unite (ca instanță supremă), verificarea conformității legilor cu textul Constituției, pe calea *recursului* (excepției) special de neconstituționalitate, recurs de ordin constituțional, cu *efecte inter partes*.

Controlul de constituționalitate exercitat pe calea excepției de neconstituționalitate este și un control concret și specializat. Controlul concret de constituționalitate este declanșat în cazul existenței unui litigiu juridic și constă în soluționarea unui conflict ivit între o prevedere normativă aplicabilă la un caz particular (determinat) și Constituție. Este un control posterior exercitat, de regulă, doar în cadrul procesual conferit de un litigiu aflat pe rolul unei instanțe judecătorești²⁹, pe cale de excepție

²⁷ A se vedea J. Barthelemy, P. Duez, *op.cit.*, pp. 218-219 (trad. n.).

²⁸ A se vedea Decizia nr. 261 din 16 martie 1912 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, sect. I, pronunțată cu ocazia soluționării procesului intentat de Societatea de Tramvaie din București care a consacrat *dreptul instanțelor judecătorești de a se pronunța asupra constituționalității legilor*. Decizia instanței supreme a avut ecou nu numai pe plan intern, ci și în doctrina străină a vremii, respectiv cea franceză: decizia instanței supreme române a fost publicată cu un comentariu al autorilor M.M. Jeze și J. Barthelemy, în "*Revue du droit public*", 1912, p. 365 - a se vedea L. Duguit, *Manuel de droit constitutionnel*, Edition Pantheon-Assas, Paris, 2007, reeditarea ediției din 1923, p. 306.

²⁹ Există și excepții: Avocatul Poporului din România poate sesiza direct Curtea

(excepția de neconstituționalitate), ridicată fie de părțile din proces, fie de instanță, din oficiu. Astfel, rezultă că prevederea normativă atacată trebuie să aibă relevanță pentru soluționarea cauzei, să fie prejudiciabilă (aduce o vătămare unui drept sau interes concret, ceea ce justifică atacul). Este un control specializat (sau concentrat ori centralizat³⁰) deoarece este încredințat totdeauna unui singur organ special înființat în acest scop (jurisdicție constituțională).

În sistemul constituțional al Italiei sau Germaniei este reglementat un control de constituționalitate abstract a posteriori, sugerându-se în literatura de specialitate română, că ar fi indicat să fie preluat și în România³¹.

S-a susținut în literatura de specialitate că, prin exercitarea controlului de constituționalitate asupra legilor și a ordonanțelor guvernamentale, Curtea Constituțională intervine și în relația dintre majoritatea parlamentară și minoritatea (opозиția) parlamentară³².

Conform art. 2 alin. 3 din Legea nr. 47/1992 republicată, "*Curtea Constituțională se pronunță numai asupra constituționalității actelor cu privire la care a fost sesizată, fără a putea modifica sau completa prevederile supuse controlului*". Deci, Curtea Constituțională se pronunță numai asupra problemelor de drept³³, fără a putea modifica sau completa prevederile legale supuse controlului³⁴. În doctrina românească, cu diferite ocazii s-a atras atenția asupra unor decizii ale Curții Constituționale care, în

Constituțională cu o excepție de neconstituționalitate, nefiind condiționat de existența unui proces.

³⁰ A se vedea D. Chagnollaud, *Droit constitutionnel contemporain, tome 1, Theorie generale. Les regimes entrangers*, 5^e edition, Editions Dalloz, Paris, 2007, p. 81.

³¹ A se vedea I. Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale - în dreptul comparat și în dreptul român*, Editura Servo Sat, Arad, 2003, p. 682.

³² A se vedea V. Gionea, *Studii de drept constituțional*, vol. III, Regia Autonomă "Monitorul Oficial", București, 1995, p. 33.

³³ A se vedea Decizia Curții Constituționale nr. 247 din 18 septembrie 2001, publicată în Monitorul Oficial nr. 693 din 31 octombrie 2001.

³⁴ Art. 2 alin. 3 din Legea nr. 47/1992, așa cum a fost modificat prin Legea nr. 138/1997, precum și Decizia Curții Constituționale nr. 15 din 10 martie 1993, publicată în Monitorul Oficial nr. 96 din 18 mai 1993; Decizia Curții Constituționale nr. 38 din 7 iulie 1993, publicată în Monitorul Oficial nr. 176 din 26 iulie 1993; Decizia Curții Constituționale nr. 97 din 21 octombrie 1994, publicată în Monitorul Oficial nr. 333 din 1 decembrie 1994; Decizia Curții Constituționale nr. 71 din 27 februarie 1994, publicată în Monitorul Oficial nr. 71 din 27 februarie 1994, publicată în Monitorul Oficial nr. 259 din 15 septembrie 1994.

opiniile exprimate, ar fi depășit limitele astfel stabilite, Curtea Constituțională "substituindu-se legiuitorului"³⁵.

Curtea Constituțională este, și trebuie să fie doar un legislator negativ. Se poate pune întrebarea dacă acest lucru înseamnă că nu se poate pronunța asupra modului de interpretare sau de aplicare a legilor³⁶ și ordonanțelor guvernamentale controlate, ci numai asupra înțeleșului lor contrar Constituției³⁷ sau că în exercitarea controlului interpretarea este inherentă procesului, dar fără a se putea modifica efectiv textul normativ controlat? Nu există nici un dubiu că fără posibilitatea de a apela la interpretare, controlul de constituționalitate nu este posibil. Așa cum s-a spus în literatura de specialitate, "*Curtea Constituțională are exclusivitatea interpretării Constituției ... consecința faptului că, prin poziția sa constituțională, Curtea nu face parte din structurile de putere ale celorlalte autorități publice, ... , iar, pe de altă parte, ca fiind garantul supremației Constituției prin jurisprudența sa, asigură respectarea supralegalității constituționale, obligatorii pentru toate celelalte autorități publice (...) pentru exercitarea controlului, judecătorul constituțional trebuie să decidă asupra sensului a două legi: a normei constituționale, pentru a o aplica în vederea controlării legitimității constituționale a legii controlate și a legii controlate însăși, deoarece fără interpretarea și stabilirea semnificației sale, nici o lege nu poate fi cunoscută, înțeleasă. ... Interpretarea dispozițiilor constituționale, fiind o*

³⁵ A se vedea I. Leș, *Examen critic asupra unor soluții pronunțate de instanța constituțională în materia recursului civil*, articol în Revista "Pandectele Române", nr. 1/2007, p. 196. Conform părerii expuse în studiul citat, "*Judecătorul constituțional s-a substituit legiuitorului invocând existența unor nulități absolute în toate ipotezele vizate de art. 302 alin. 1 lit. a din Codul de procedură civilă*".

³⁶ De exemplu, modul de judecare și de soluționare a unui litigiu - a se vedea Decizia Curții Constituționale nr. 76 din 6 martie 2001, publicată în Monitorul Oficial nr. 152 din 28 martie 2001.

³⁷ A se vedea L. Chiriac, *Controlul constituționalității ordonanțelor Guvernului*, Editura Accent, Cluj Napoca, 2004, pp. 182-183, precum și Decizia Curții Constituționale nr. 192 din 12 octombrie 2000, publicată în Monitorul Oficial nr. 11 din 9 ianuarie 2001; Decizia Curții Constituționale nr. 21 din 18 ianuarie 2001, publicată în Monitorul Oficial nr. 109 din 5 martie 2001; Decizia Curții Constituționale nr. 44 din 12 februarie 2002, publicată în Monitorul Oficial nr. 263 din 18 aprilie 2002; Decizia Curții Constituționale nr. 443 din 20 noiembrie 2003, publicată în Monitorul Oficial nr. 899 din 16 decembrie 2003; Decizia Curții Constituționale nr. 103 din 9 martie 2004, publicată în Monitorul Oficial nr. 252 din 23 martie 2004.

*alegere, este un act de voință, ceea ce justifică faptul că decizia ce o consacra se stabilește prin vot judecătorul constituțional recreând fără a modifica, norma ... "*³⁸.

Consiliul Constituțional francez exercită un control de constituționalitate a actelor normative prin raportare la ceea ce se numește "*bloc de constituționalitate*". Printr-o decizie din 16 iulie 1971 Consiliul Constituțional a declarat o dispoziție neconstituțională nu pentru că era contrară unui text din Constituție, ci pentru că încălca "un principiu fundamental recunoscut de legile Republicii" (libertatea de asociere reglementată de Legea din 1 iulie 1901), bazându-se astfel pe Preambul care se referă la Declarația Drepturilor Omului din 1789 și la Preambulul Constituției din 1946 (care reafirmă drepturile consfințite de principiile fundamentale recunoscute de legile Republicii). Astfel, Consiliul Constituțional a încorporat în "blocul de constituționalitate" numeroase principii", pe care astfel le-a impus respectului legiuitorului. Această decizie a adus o modificare a condițiilor de exercitare a controlului de constituționalitate, care devine astfel un "control substanțial", adică Consiliul Constituțional, din acel moment, a fost pus în situația de a statua mult mai frecvent asupra fondului (conținutului) legilor.

Prin jurisprudența sa, Consiliul Constituțional francez a contribuit la stabilirea sferei "*blocului de constituționalitate*", respectiv un ansamblu de norme de valoare constituțională care se impun respectului puterii legislative: Constituția din 1958; Declarația Franceză a Drepturilor Omului din 1789 (mai ales cu privire la libertatea individuală, egalitatea și dreptul de proprietate); Preambulul Constituției din 1946 (privind principiile politice, economice și sociale, necesare în mod special epocii actuale, precum dreptul la grevă, dreptul la sănătate, dreptul la azil); principiile fundamentale cunoscute de către legile Republicii (de exemplu cele privind libertatea de asociere, dreptul la învățământ, dreptul la apărare, independența jurisdicției administrative); principiile cu valoare constituțională (impuse de Consiliul Constituțional, precum principiul continuității serviciilor publice). Astfel, Consiliul Constituțional a conferit importanță juridică unui mare număr de norme de referință care îi permit exercitarea unui control foarte strâns al legilor adoptate de Parlament³⁹.

³⁸ A se vedea M. Constantinescu, I. Vida, *Metode de interpretare în contenciosul constituțional*, în Revista "Dreptul", nr. 11/2002, pp. 64-65.

³⁹ A se vedea S-L. Formery, *La Constitution commentee*, 11^e edition, Edition Hachette

Curtea Constituțională a României statuează numai asupra ***problemelor de drept***⁴⁰.

Curtea Constituțională se pronunță numai asupra ***constituționalității*** actelor cu privire la care a fost sesizată, *fără a putea modifica sau completa prevederile supuse controlului*, precum și, conform atribuțiilor stabilite, cu privire la alte aspecte și proceduri. Curtea Constituțională este competentă să se pronunțe atât asupra constituționalității extrinseci, cât și a celei intrinseci.

Superieur, Paris, 2007, pp. 113-114 (trad, n.).

⁴⁰ A se vedea C. Ionescu, *op.cit.*, p. 759.